

ЗАТВЕРДЖУЮ

Ректор Національного університету
«Одеська юридична академія»

Олег ТОДОЩАК

2025 року

ВИСНОВОК

Національного університету «Одеська юридична академія» щодо дисертації Якових Євгена Володимировича на тему: «Конвенційні гарантії захисту права власності у кримінальному провадженні України», поданої на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право», затвердженій Вченою радою Національного університету «Одеська юридична академія» № 5 від 28 жовтня 2021 року

Витяг

з протоколу засідання фахового семінару кафедри кримінального процесу Національного університету «Одеська юридична академія»
№ 21 від 04 червня 2025 року

Присутні:

Завідувач кафедри кримінального процесу, д. ю. н., професор Торбас О.О.;
доцент кафедри кримінального процесу, к.ю.н., доцент Пожар В.Г.;
доцент кафедри кримінального процесу, к.ю.н., доцент Гуртієва Л.М.;
доцент кафедри кримінального процесу, к.ю.н., доцент Мурзановська А.В.;
доцент кафедри кримінального процесу, к.ю.н., доцент Смирнов М.І.;
доцент кафедри кримінального процесу, к.ю.н., доцент Підгородинська А.В. -
науковий керівник;
доцент кафедри кримінального процесу, к.ю.н., доцент Цитряк В.Я.;
доцент кафедри кримінального процесу, к.ю.н. Степаненко А.С.;
доцент кафедри кримінального процесу, к.ю.н. Завтур В.А.

З присутніх науково-педагогічних працівників кафедри 1 доктор юридичних наук та 8 співробітників кафедр (доценти кафедри кримінального процесу і кандидати юридичних наук) – фахівців за профілем поданої на розгляд дисертації.

Порядок денний:

Обговорення дисертаційного дослідження Якових Євгена Володимировича на тему: «Конвенційні гарантії захисту права власності у кримінальному провадженні України», поданого на здобуття ступеня вищої освіти доктора

філософії за спеціальністю 081 «Право» щодо рекомендації до разового публічного захисту дисертації у спеціалізованій вченій раді.

Слухали:

Доповідь здобувача ступеня вищої освіти доктора філософії Якових Є.В. на тему: «Конвенційні гарантії захисту права власності у кримінальному провадженні України», поданої на здобуття вищої освіти доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Доповідач обґрунтував актуальність обраної теми, визначив мету, завдання, методологію дисертаційного дослідження, охарактеризував його об'єкт та предмет, виклав науково-практичну значимість роботи, надав відомості щодо впровадження результатів дослідження.

Обґрунтовуючи вибір дисертаційного дослідження, здобувач зазначає, що в кримінальному процесі питання обмеження права власності завжди стояло найбільш гостро, оскільки діяльність органів досудового розслідування, прокуратури та суду апіорі не може бути ефективною, якщо національне законодавство не визначає правові інструменти та механізми впливу на поведінку окремих осіб, які залучаються в ході здійснення досудового розслідування, як-от шляхом законодавчого обмеження їх майнових прав у випадках, передбачених законом.

Разом з тим, практичне застосування правових механізмів обмеження права власності не в усіх випадках відповідає меті такого втручання, що має наслідком непропорційне втручання у конвенційні права учасників кримінального провадження. Зокрема, мова йде про необхідність дотримання конвенційних гарантій права власності під час здійснення кримінального провадження, а саме: під час застосування таких заходів забезпечення як тимчасове вилучення майна та арешт майна, під час передачі майна на відповідальне зберігання власнику (законному володільцю) на кожній його стадії, починаючи з досудового розслідування та закінчуючи виконанням остаточного судового рішення.

Важливу роль в процесі дотримання конвенційних гарантій захисту права власності у кримінальному провадженні відіграє чітка регламентованість норм кримінального процесуального законодавства, які не лише визначають механізми обмеження прав учасника кримінального провадження, а й передбачають дієвий арсенал різноманітних засобів захисту прав та законних інтересів таких осіб. У зв'язку з цим вже тривалий час актуальним для науки питанням є адаптація конвенційного механізму захисту права власності у кримінальному провадженні на національному рівні, мета якого полягає у збереженні справедливого балансу між втручанням у майнові права особи та цілями досудового розслідування.

Попри наявність значної кількості наукових праць, авторських публікацій, судової практики, у кримінальній процесуальній діяльності досі відсутня єдина позиція щодо сутності обмеження майнових прав під час здійснення кримінального провадження та цілей застосування передбачених законом механізмів захисту права власності у випадку його обмеження. Користуючись такою процесуальною невизначеністю, наразі суб'єкти здійснення кримінального провадження на власний розсуд тлумачать окремі положення закону, що сприяє

численним зловживання з боку органів досудового розслідування та, як наслідок, призводить до безпідставного й часто невиправданого втручання у право учасників кримінального провадження на мирне володіння своїм майном.

Актуальна судова практика національних судів та навіть таких міжнародних інституцій як Європейський суд з прав людини свідчить про наявність в українському кримінальному процесуальному законодавстві фундаментальних прогалин, які на практиці слугують зайвим приводом для свавільного обмеження права власності, захист якого стає вкрай складним з огляду на формалізм передбачених законом процедур.

Зазначене і зумовило вибір тематики та основних напрямів дисертаційного дослідження, в основу якого було покладено здійснення комплексного дослідження дотримання конвенційних гарантій захисту права власності крізь призму національного конвенційного механізму захисту права власності у кримінальному провадженні, зокрема під час проведення окремих слідчих (розшукових) дій, застосування заходів забезпечення кримінального провадження тимчасове вилучення майна, арешт майна тощо), передачі майна на відповідальне зберігання власнику як під час досудового розслідування, так і на етапі судового провадження, яке забезпечує можливість сформулювати науково обґрунтовані положення та рекомендації з метою підвищення ефективності застосування конвенційних гарантій захисту права власності у кримінальному провадженні.

Метою дисертаційного дослідження є побудова цілісної концепції конвенційних гарантій захисту права власності під час здійснення кримінального провадження, розробка науково обґрунтованих пропозицій, спрямованих на вдосконалення понять, процедур, пов'язаних із захистом права власності у кримінальному провадженні.

Для досягнення поставленої мети у дисертації вирішувалися такі завдання:

- проаналізувати поняття, значення та особливості кримінальних процесуальних гарантій, зокрема, гарантій захисту права власності в кримінальній процесуальній діяльності;
- розкрити конвенційну цінність власності через призму міжнародних правових актів та національного законодавства;
- визначити зміст понятійно-категоріального апарату конвенційного механізму захисту права власності у кримінальному провадженні;
- охарактеризувати ключові елементи конвенційного механізму захисту права власності у кримінальному провадженні;
- проаналізувати особливості реалізації конвенційного механізму захисту права власності під час досудового розслідування, а саме: при тимчасовому вилученні майна; при арешті майна; при передачі майна на відповідальне зберігання;
- з'ясувати особливості реалізації конвенційного механізму захисту права власності в окремих судових стадіях кримінального провадження, а саме: під час підготовчого провадження; під час судового розгляду; під час виконання судового рішення.

Методологічним підґрунтям дисертаційного дослідження виступає комплекс загальнонаукових та спеціальних методів наукового дослідження. Порівняльно-правовий метод було використано під час характеристики стану наукового розроблення, а також методології дослідження доктринальних питань гарантій захисту права власності в кримінальній процесуальній діяльності (підрозділи 1.1., 1.2.). За допомогою діалектичного методу підняті у дисертаційному дослідженні питання були розглянуті в комплексі, виявлено їх взаємозв'язок, що сприяло розумінню предмета дослідження в частині поєднання законодавчих нормативів, наукових праць та практичної процесуальної діяльності суб'єктів кримінального провадження (підрозділи 2.1., 2.2., 2.3.). Формально-логічний (догматичний) метод застосовувався для уточнення понятійно-категоріального апарату конвенційного механізму захисту права власності у кримінальному провадженні та виведенні основних способів його реалізації (підрозділ 2.1.). Системно-структурний метод був покладений в основу дослідження реалізації конвенційного механізму захисту права власності у кримінальному провадженні, а саме: на досудовому слідстві (при тимчасовому вилученні майна, при арешті майна, при передачі майна на відповідальне зберігання) та на окремих судових стадіях (на підготовчому провадженні, під час судового розгляду, на етапі виконання судового рішення) (підрозділи 2.1., 2.2., 2.3.). Формально-логічний метод використано для здійснення правового аналізу норм чинного законодавства України, що регулюють порядок обмеження майнових прав осіб та їх захисту під час здійснення кримінального провадження (підрозділи 2.1., 2.2., 2.3.), а також під час розроблення власних наукових висновків та пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства України, приведення його у відповідність міжнародним конвенційним стандартам захисту прав. За допомогою соціологічного та статистичного методів проведено аналіз актуальної судової практики, а саме: рішень Верховного Суду, постанов Пленуму Верховного Суду України, ухвал слідчих суддів судів загальної юрисдикції, рішень Європейського суду з прав людини для підтвердження сформульованих науково-теоретичних висновків по суті дисертаційного дослідження (підрозділи 2.1., 2.2., 2.3.).

Теоретичну основу даного дисертаційного дослідження формують наукові праці вітчизняних та зарубіжних науковців, правників у галузі загальнотеоретичної юриспруденції, кримінального процесуального права та суміжних галузей юридичної науки.

Нормативну основу даної роботи складають такі документи: Конституція України, рішення Конституційного Суду України, міжнародні нормативно-правові акти (як-от Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод), КПК України, закони України, деякі підзаконні акти, а також рішення національних та міжнародних судових інстанцій.

Емпіричну базу дослідження складають зібрані з відкритих інформаційних джерел статистичні та аналітичні матеріали, до яких належать: рішення Конституційного Суду України, рішення Європейського суду з прав людини, рішення Верховного Суду та національних судів нижчих інстанцій, доповіді

Уповноваженого Верховної Ради з прав людини, а також використано власний досвід здобувача із зайняття адвокатською діяльністю (більше 11 років).

Наукова новизна отриманих результатів полягає у тому, що дана робота є унікальним комплексним дослідженням теоретичних і практичних проблем дотримання конвенційних гарантій захисту права власності у кримінальному провадженні крізь призму здійснення правового аналізу впроваджених законодавством обмежень майнових прав осіб у кримінальному провадженні та механізмів захисту таких прав як невід'ємної частини дотримання конвенційних стандартів права на мирне володіння майном, в якому, на основі критичного опрацювання теорії кримінального процесу та аналізу правозастосовчої практики було сформульовано наукові висновки концептуального характеру, які мають наукове і практичне значення, що сприяло вирішенню низки завдань практичного характеру, зокрема:

у перше:

- сформульовано поняття «конвенційний механізм захисту права власності у кримінальному провадженні» як системи національних органів, організацій, інституцій (інституційна складова), а також правових норм, що визначають порядок їх діяльності, закріплюють основні механізми та процедури захисту права власності осіб під час здійснення кримінального провадження, визначають гарантії їх реалізації, а отже включають передбачені законом форми, методи і способи, що використовуються з метою належного захисту конвенційних прав особи під час здійснення кримінального провадження (нормативна складова);

- запропоновано власну структурно-організаційну систему конвенційного механізму захисту права власності у кримінальному провадженні шляхом її поділу на інституційну та нормативну складові;

- запропоновано та обґрунтовано ідею запровадження 2-денного граничного строку, протягом якого тимчасово вилучене майно має бути повернуто власнику (законному володільцю);

- запропоновано доповнити ч. 5 ст. 173 КПК України положеннями щодо необхідності визначення в ухвалі слідчого судді, суду про арешт майна строку перебування майна під арештом та порядку звернення прокурора, слідчого за погодженням з прокурором із клопотанням до слідчого судді, суду про продовження строку застосування арешту майна;

- сформовано концепцію щодо потреби наділення учасників судового провадження правом оскаржувати рішення Директора НАБУ (або його заступника) або рішення Директора БЕБ України (або його заступника), погоджених прокурором, про попередній арешт у порядку звернення до слідчого судді із скаргою на рішення, дії чи бездіяльність вказаних суб'єктів на етапі досудового розслідування;

- обґрунтовано потребу в установленні граничного строку перебування арештованого майна в управлінні АРМА;

- сформовано власне бачення правової конструкції «передача майна на відповідальне зберігання» на підставі таких критеріїв як об'єкт, підстави та суб'єктний склад;

- запропоновано доповнити ч. 1 ст. 303 КПК України положенням щодо можливості оскарження рішення слідчого про відмову в задоволенні клопотання про передачу майна на відповідальне зберігання особою, якій відмовлено у задоволенні клопотання, тобто, власником (законним володільцем), її представником, законним представником чи захисником;

- запропоновано доповнити ч. 7 ст. 100 КПК України положеннями щодо порядку, суб'єктів ініціювання та прийняття рішення про передачу майна на відповідальне зберігання, а також встановлення строків здійснення фактичної передачі;

- запропоновано конкретизувати повноваження слідчого, визначені у ч. 2 ст. 40 КПК України, шляхом доповнення можливістю приймати рішення про передачу майна на відповідальне зберігання;

- запропоновано доповнити перелік повноважень керівника органу досудового розслідування, визначений п. 5-7 ч. 2 ст. 39 КПК України, щодо можливості прийняття рішень про передачу майна на відповідальне зберігання у випадку ініціювання такої передачі слідчим;

- обґрунтовано механізм заявлення додаткової вимоги про встановлення процесуального строку виконання судового рішення як гарантії забезпечення виконання сторонами кримінального провадження покладених на них судовим рішенням обов'язків;

- запропоновано доповнити ч. 1 ст. 309 КПК України положенням щодо можливості оскарження ухвали слідчого судді про відмову у задоволенні клопотання про скасування арешту на майно у апеляційному порядку;

- запропоновано доповнити ст. 314 КПК України положеннями щодо можливості розгляду судом скарги на рішення, дії чи бездіяльність слідчого, дізнавача або прокурора, поданих обвинуваченим, його захисником та/або законним представником, потерпілим, його представником та/або законним представником, у порядку ч. 2 ст. 303 КПК України та заперечень, поданих обвинуваченим, його захисником та/або законним представником, потерпілим, його представником та/або законним представником, у порядку ч. 3 ст. 309 КПК України, одночасно із прийняттям рішень, передбачених ч. 3 ст. 314 КПК України;

- запропоновано нову редакцію ч. 3 ст. 315 КПК України із включенням нових формулювань в частині порядку розгляду судом клопотання слідчого, прокурора про зміну, продовження чи скасування заходів забезпечення кримінального провадження під час підготовчого судового засідання;

- запропоновано передбачити можливість передавати речові докази на відповідальне зберігання третій особі – професійному зберігачу у випадку здійснення кримінальних проваджень, об'єктом посягання в яких є право власності на таке майно;

- обґрунтовано потребу у внесенні терміну «професійний зберігач» та відповідної посади в Закон про АРМА, наділяючи його спеціальним статусом, та схожими до вже існуючих у даному Законі правами та обов'язками;

- обґрунтовано потребу у встановленні вартості речового доказу (більше 30 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб) при передачі майна на відповідальне зберігання професійному зберігачу, право власності на яке є предметом посягання у кримінальному провадженні;

- обґрунтовано необхідність розробки та прийняття спеціального закону з метою врегулювання питань, пов'язаних із відшкодуванням шкоди за рахунок Державного бюджету України, або деталізувати механізм вирішення таких питань у ч. 3 ст. 127 КПК України.

удосконалено:

- аргументацію на підтримку ідеї щодо необхідності надання майну, вилученому на підставі ухвали слідчого судді під час обшуку або огляду житла чи іншого володіння особи, правового статусу «тимчасово вилучене»;

- доктринальну позицію щодо тлумачення змісту такої правової категорії як «тимчасово вилучене майно»;

- концепцію застосування попереднього арешту майна, передбаченого ч. 9 ст. 170 КПК України, як особливої форми арешту майна, виключно на підставі ухвали слідчого судді;

- теоретичну модель розмежування окремих процесуальних етапів стадії судового провадження у кримінальному процесі;

- наукове бачення щодо необхідності обов'язкового повідомлення власника (законного володільця) про проведення щодо належного йому майна тих чи інших процесуальних дій (на кшталт, накладення арешту) в межах кримінального провадження;

- законодавчу позицію в частині визначення критеріїв розмежування речових доказів, які підлягають передачі на відповідальне зберігання, шляхом розробки окремої класифікації таких критеріїв;

- наукову думку щодо необхідності конкретизації строків виконання судових рішень в аспекті такої оціночної часової категорії як «негайно» шляхом визначення граничного строку такого виконання.

набуло подальшого розвитку:

- підхід щодо розмежування правових категорій «правосуддя» та «судовий контроль» у розрізі кримінального процесу;

- законодавча пропозиція щодо врегулювання питання строків перебування майна під арештом шляхом встановлення не більш ніж 2-місячного строку із можливістю його продовження шляхом звернення прокурора, слідчого за погодженням із прокурором із клопотанням про продовження строку застосування арешту майна.

На основі проведеного дисертаційного дослідження було запропоновано ряд функціональних варіантів адаптації кримінального процесуального законодавства України до рівня міжнародних конвенційних стандартів шляхом внесення змін та доповнень до окремих статей КПК України.

Після завершення доповіді Якових Є.В. відповідав на поставлені присутніми такі запитання:

Доцент кафедри кримінального процесу, к.ю.н., доцент Пожар В.Г. запитав, чому дисертант вважає, що суб'єктом прийняття рішення про передачу майна на відповідальне зберігання за ініціативою слідчого має бути керівник органу досудового розслідування, а не прокурор?

Якових Є.В. відповів, що передача майна на відповідальне зберігання у межах кримінального провадження є процесуальним рішенням, яке вимагає обґрунтованого урахування обставин конкретної справи, зокрема — стану досудового розслідування, зібраних доказів, а також потреби у збереженні речових доказів або інших предметів.

Слідчий та керівник органу досудового розслідування є безпосередніми учасниками розслідування, які перебувають найближче до реального стану кримінального провадження (так би мовити «ближче до народу»). Зокрема, керівник органу досудового розслідування, хоч і не бере участі у щоденних слідчих діях, проте здійснює організаційне керівництво та має постійний доступ до всієї інформації, яка стосується кримінального провадження. У цьому контексті він може забезпечити об'єктивну оцінку необхідності передачі майна на відповідальне зберігання, виходячи з реального стану розслідування.

На відміну від прокурора, який виконує всього-на-всього функцію процесуального керівництва, керівник органу досудового розслідування не залучений до формування обвинувачення і не має інтересу у визначенні подальшої правової кваліфікації чи уявного «результату» розслідування. Це забезпечує більшу неупередженість при вирішенні нагальних процесуальних питань, як-от передача майна на відповідальне зберігання.

Крім того, прокурор меншою мірою обізнаний з оперативною ситуацією, зібраними доказами чи реальними умовами зберігання майна, ніж керівництво органу досудового розслідування. З огляду на це, саме керівник такого органу є логічним і доцільним суб'єктом прийняття рішення в рамках ініціативи слідчого.

Окремо слід зазначити, що керівник органу досудового розслідування несе обмежений вплив з боку зовнішніх учасників процесу і є, по суті, проміжною ланкою між виконавцями (слідчими) і контролюючими суб'єктами (прокурорами). Його участь у прийнятті рішення дозволяє забезпечити баланс між ініціативою розслідування і необхідним рівнем контролю, з одночасним дотриманням принципів об'єктивності та справедливості.

Доцент кафедри кримінального процесу, к.ю.н., доцент Завтур В.А. запитав, як запропоновані Вами зміни у статті 314 КПК України (щодо розгляду скарг, заперечень у підготовчому засіданні) вирішуватимуть ключові проблеми, пов'язані із відновленням права власності на цій стадії кримінального провадження?

Якових Є.В. відповів, що необхідність у внесенні змін до статті 314 КПК України, в першу чергу, викликана юридичною неспроможністю існуючих норм бути дієвим інструментом в механізмі захисту права власності у кримінальному провадженні. Зокрема, мова йде про надто диспозитивний характер такої процесуальної гарантії як забезпечення права на оскарження рішень, дій та

бездіяльності органів досудового розслідування та прокуратури в порядку ч. 3 ст. 303 КПК України. Адже, коли постає питання щодо розгляду таких скарг, суд, як правило, обмежується вичерпною та досить логічною відповіддю: «законом не передбачено». Єдиним способом удосконалення вказаного процесуального механізму є детальна регламентація процедури розгляду таких скарг (порядок, правові наслідки розгляду, перелік та форма судових рішень, що приймаються за результатом такого розгляду).

Запропоновані зміни виступатимуть додатковою гарантією дослідження та врахування виявлених порушень під час розгляду кримінального провадження по суті та прийняття судового рішення.

В той же час, захист права власності особи на даній стадії кримінального провадження може здійснюватися в порядку звернення до суду із заявою про скасування арешту на майно. Така можливість передбачена ч. 3 ст. 315 КПК України, відповідно до якої під час підготовчого судового засідання суд за клопотанням учасників судового провадження має право обрати, змінити, продовжити чи скасувати заходи забезпечення кримінального провадження. Однак, формулювання «суд має право» на практиці не забезпечує ефективне поновлення права власності особи, а слугує лише приводом для формальної відмови. Втім, з огляду на склад учасників, які залучаються до вирішення питання про скасування арешту на майно (як правило, суд, прокурор та особа-заявник), вирішення такого питання на цій стадії кримінального провадження не становитиме надмірний тягар для правосуддя – а навпаки, гарантуватиме своєчасність поновлення права власності особи, яке зазнало обмежень.

Таким чином, конкретизація повноважень суду на стадії підготовчого засідання у вигляді імперативу, а не «права на розгляд», створюватиме передумови для реального відновлення порушеного права власності, підвищення ефективності судового контролю і забезпечення балансу між інтересами слідства та правами осіб, майно яких арештовано або іншим чином обмежено.

доцент кафедри кримінального процесу, к.ю.н., доцент Гуртієва Л.М. поцікавилась щодо можливості збирати докази та здійснювати їх перевірку на стадії підготовчого судового засідання?

Якових Є.В. відповів, що у межах проведеного дослідження питання збирання доказів та їхньої перевірки на стадії підготовчого судового засідання спеціально не розглядалося. Це зумовлено тим, що дана проблема є предметом тривалих дискусій серед науковців та законодавців і стосується глибших змін у структурі кримінального процесу.

Водночас, з огляду на те, що предметом дослідження в роботі є механізм реалізації конвенційних гарантій захисту права власності у кримінальному провадженні, основна увага була зосереджена саме на питаннях застосування вже існуючих процесуальних інструментів, а також на пропозиціях щодо їх вдосконалення в межах чинної моделі механізму захисту прав. Такий підхід дозволив сконцентруватися на практичних аспектах захисту прав власника, не виходячи за межі тематики дослідження та не піднімати суміжні, але складні

теоретичні питання, що наразі залишаються відкритими на рівні законодавчих ініціатив і наукових дискусій.

професор кафедри кримінального процесу, д.ю.н., професор Торбас О.О., запитав, що таке конвенційний механізм та як він пов'язаний із конвенційними гарантіями?

Якових Є.В. відповів, що конвенційні гарантії захисту права власності — це фундаментальні засади, закріплені як у міжнародному, так і в національному законодавстві, що визначають обов'язкові орієнтири для державної політики у сфері дотримання прав особи під час кримінального провадження. Йдеться, зокрема, про гарантії, встановлені в Першому Протоколі до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, а також у відповідних нормах Конституції України та Кримінального процесуального кодексу України.

У цьому контексті конвенційний механізм — це не лише сукупність норм, а насамперед практичний інструмент реалізації зазначених гарантій у щоденній правозастосовній діяльності, що дозволяє забезпечити ефективний, реальний і дієвий захист права власності в кримінального провадження.

В рамках проведеного дослідження було запропоновано власне визначення понятійно-категоріального апарату «конвенційного механізму захисту права власності у кримінальному провадженні», оскільки його формування є необхідним кроком для впровадження єдиного, системного бачення проблематики захисту прав власників на їх майно та реальних способів реагування на порушення з боку органів досудового розслідування. Такий механізм охоплює як процесуальні інструменти (зокрема, судовий контроль за арештом майна, порядок його оскарження тощо), так і організаційні гарантії, що мають бути закріплені в національному законодавстві.

Пропоновані у роботі зміни до КПК України є цілком реалістичними для впровадження і спрямовані на попередження масових зловживань з боку органів досудового розслідування, які нерідко обмежують право власності без належних підстав і без належного контролю з боку суду. Інтеграція зазначеного механізму в українську правову систему є не лише логічним кроком у напрямку вдосконалення національного законодавства, а й відповідає європейським стандартам прав людини, підкреслюючи важливість ефективного захисту права власності як для законодавця, так і для правозастосовної практики.

доцент кафедри кримінального процесу, к.ю.н., доцент Пожар В.Г. запитав, чи є механізм захисту права власності на майно, яке було вилучено в особи в ході здійснення тимчасового доступу до речей і документів в порядку, визначеному Главою 15 КПК України?

Якових Є.В. відповів, що дійсно, механізм захисту права власності на майно, яке може бути вилучене внаслідок тимчасового доступу до речей та документів відповідно до Глави 15 КПК України, має існувати як частина загального процесуального порядку, спрямованого на забезпечення конвенційних гарантій.

Хоча в межах даної роботи це питання окремо не розглядалося, однак варто зазначити, що майно, вилучене під час реалізації ухвали про тимчасовий доступ, повинно набувати статусу тимчасово вилученого майна. Саме встановлення такого правового режиму є принципово важливим, оскільки дозволяє власникам або законним володільцям реалізувати передбачені законом процесуальні інструменти захисту права власності — наприклад, оскарження арешту або вимогу про повернення майна у випадку відсутності підстав для подальшого утримання.

З урахуванням подібності механізму фактичного вилучення речей у межах тимчасового доступу до документів до процедур огляду чи обшуку, вважаємо доцільним віднести й таке майно до предмета дії конвенційного механізму захисту права власності. Інакше відсутність чіткої кваліфікації статусу цього майна створює ризик для його необґрунтованого вилучення та тривалого утримання без належного судового контролю, що суперечить як вимогам КПК України, так і європейським стандартам захисту права власності.

Отже, навіть якщо питання вилучення майна в порядку тимчасового доступу безпосередньо не розкривалося в роботі, логіка і концепція запропонованого конвенційного механізму передбачає поширення його положень і на таке майно, як елемент забезпечення ефективного судового захисту прав особи у кримінальному провадженні.

Після відповідей на запитання виступив **науковий керівник** — доцент кафедри кримінального процесу, к.ю.н., доцент Підгородинська Анастасія Вікторівна.

Науковий керівник зазначила, що автору вдалося виконати окреслені від початку завдання та досягти поставленої мети, для чого було використано сукупність загальнонаукових та спеціальних методів і прийомів наукового пізнання, а саме: порівняльно-правовий метод, діалектичний метод, формально-логічний (догматичний) метод, системно-структурний метод, соціальний та статистичний методи.

Дисертація має наукову новизну, оскільки в ній на основі теоретичного узагальнення та сукупного аналізу судової практики запропоновано абсолютно нове бачення та якісне вирішення наукових задач, які були поставлені перед дослідженням. Робота по своїй суті є унікальним в науці кримінального процесуального права комплексним дослідженням специфіки дотримання конвенційних гарантій захисту права власності у кримінальному провадженні на основі правового аналізу впроваджених законодавством обмежень майнових прав осіб у кримінальному провадженні та механізмів захисту таких прав як невід’ємної складової дотримання конвенційних стандартів захисту прав особи.

Автором здійснено оригінальну подачу проблематики реалізації гарантій права власності крізь призму таких літературних творів як: «Другий трактат про правління» (Джон Локк), «Гобсек» (Оноре де Бальзак), «Будденброні» (Томас Манна), «1984» (Джордж Орвелл), «Кадїдашева сім’я» (Іван Нечуй-Левицький),

«Хіба ревуть воли, як ясла повні?» (Панас Мирний) тощо. Комплексний аналіз зарубіжної та української культурної спадщини показав, що право власності – це не лише економічна категорія, а й соціально-правова цінність, що безпосередньо впливає на статус особи, її незалежність та можливість реалізовувати свої права. Рушійною силою його використання в усі часи є закріплені у нормах права гарантії, як покликані функціонувати як єдиний дієвий механізм забезпечення справедливості, верховенства права та балансу між суспільними інтересами та правами особи.

У дисертаційному дослідженні автором було вперше сформульовано поняття «конвенційний механізм захисту права власності у кримінальному провадженні» як системи національних органів, організацій, інституцій (інституційна складова), а також правових норм, що визначають порядок їх діяльності, закріплюють основні механізми та процедури захисту права власності осіб під час здійснення кримінального провадження, визначають гарантії їх реалізації, а отже включають передбачені законом форми, методи і способи, що використовуються з метою належного захисту конвенційних прав під час здійснення кримінального провадження (нормативна складова). Таке нормативне закріплення сприятиме науковій визначеності та удосконаленню понятійного апарату, а також підвищить значимість існуючих способів захисту права власності у кримінальному процесі як для слідчих органів, так і для органів судової влади, що сприятиме піднесенню українського кримінального процесуального законодавства до європейського рівня захисту конвенційних прав.

Також, автором було запропоновано власне бачення структурного поділу конвенційного механізму захисту права власності у кримінальному провадженні, виділивши нормативну та інституційну складові. Так, в основу нормативної складової було покладено сукупність норм національного та частково міжнародного права у сфері власності. В свою чергу інституційна складова – це сукупність органів та інституцій, які наділені повноваженнями здійснювати захист порушених конвенційних прав та передбачає нормативно закріплений порядок звернення до них.

Крім того, за результатами дисертаційного дослідження автором було запропоновано внести зміни до КПК України, які б сприяли утвердженню принципу правової визначеності в ході застосування конвенційних гарантій захисту права власності у кримінальному провадженні України та відповідали б конвенційним стандартам, впровадження яких є пріоритетом у здійсненні захисту прав і свобод особи. Зокрема, автором запропоновано доповнити ч. 5 ст. 173 КПК України пунктом 4-1 такого змісту: «строк перебування майна під арештом та порядок звернення прокурора, слідчого за погодженням із прокурором до слідчого судді із клопотанням про продовження строку застосування арешту майна». Впровадження вказаних змін забезпечуватиме проведення проміжного контролю за законністю та доцільністю застосування арешту майна, що є основою таких гарантій як правова визначеність та розумність строків.

Автором запропоновано змінити чинну редакцію п. 1 ч. 6 ст. 100 КПК України, виклавши в такій редакції: «Речові докази, що не містять слідів

кримінального правопорушення, у вигляді предметів, великих партій товарів, зберігання яких через громіздкість або з інших причин неможливо без зайвих труднощів або витрати по забезпеченню спеціальних умов зберігання яких співмірні з їх вартістю, а також речові докази у вигляді товарів або продукції, що піддаються швидкому псуванню: повертаються власнику (законному володільцю) або передаються йому на відповідальне зберігання, в порядку визначеному абзацом два частини сьомої цієї статті, якщо це можливо без шкоди для кримінального провадження». Пропонований автором абз. 2 ч. 7 ст. 100 КПК України містить приписи такого змісту: «У випадках ініціювання слідчим питання щодо необхідності передання майна на відповідальне зберігання, передбачене пунктом 1 частини шостої цієї статті, рішення за результатами розгляду такого клопотання приймається керівником органу досудового розслідування. У випадку подання такого клопотання власником (законним володільцем) рішення приймається слідчим. Рішення про передання майна на відповідальне зберігання оформлюється у формі постанови. Передання майна на відповідальне зберігання власнику (законному володільцю) має бути здійснено протягом двох днів з моменту прийняття відповідного рішення або постановлення ухвали слідчим суддею (суддею на етапі судового провадження)». Впровадження вказаних змін сприятиме посиленню захисту конвенційних прав учасників кримінальних процесуальних відносин від неправомірних дій та зловживань з боку органів досудового розслідування під час передачі арештованого майна на відповідальне зберігання власнику (законному володільцю).

У цьому ж контексті автор наголосив на необхідності доповнення ч. 1 ст. 303 КПК України новою підставою для оскарження рішення, дій та бездіяльності слідчого, дізнавача, прокурора під час досудового розслідування – рішення слідчого про відмову в задоволенні клопотання про передачу майна на відповідальне зберігання, - особою, якій відмовлено у задоволенні клопотання – власником (законним володільцем), її представником, законним представником чи захисником».

Висвітлюючи проблеми із захистом права власності на підготовчому судовому засіданні, автором було запропоновано доповнити ст. 314 КПК України частиною 3-1 такого змісту: «Одночасно із прийняттям рішень, передбачених пунктами 1-4 частиною третьою цієї статті, суд у підготовчому судовому засіданні вирішує такі питання: 1. розглядає скарги на рішення, дії чи бездіяльність слідчого, дізнавача або прокурора, поданих обвинуваченим, його захисником або законним представником, потерпілим, його представником або законним представником, у порядку, передбаченому частиною другою статті 303 цього Кодексу; 2. розглядає заперечення, подані обвинуваченим, його захисником або законним представником, потерпілим, його представником або законним представником, у порядку, передбаченому частиною третьою статті 309 цього Кодексу», а також до ч. 3 ст. 315 КПК України, виклавши її в такій редакції: «Під час підготовчого судового засідання суд за клопотанням учасників судового провадження вирішує питання щодо зміни, продовження чи скасування заходів забезпечення кримінального провадження, в тому числі запобіжного заходу,

обраного щодо обвинуваченого. При розгляді таких клопотань суд додержується правил, передбачених розділом II цього Кодексу». Вказані зміни направлені на формування повноцінного механізму захисту прав учасників кримінального провадження, які передбачені ч. 2 ст. 303 та ч. 3 ст. 309 КПК України, в межах стадії підготовчого судового засідання.

Наукове дослідження Якових Є.В., окрім теоретичної, має і значну практичну спрямованість, адже викладений у роботі матеріал, сформульовані на його основі висновки, положення та пропозиції можуть бути використані у науково-дослідній роботі – для подальшої розробки теоретико-правових та практичних проблем формування та використання конвенційного механізму захисту права власності у кримінальному провадженні України; правотворчій діяльності – для удосконалення положень КПК України в частині регулювання механізмів захисту права власності особи під час здійснення кримінального провадження; правозастосовній діяльності – для забезпечення єдності у застосуванні положень кримінального процесуального законодавства в процесі реалізації конвенційних гарантій захисту права власності у кримінальному провадженні України; навчальному процесі – для підготовки лекцій, навчальних програм, тестових завдань, підручників, посібників, методичних матеріалів, під час проведення різних видів занять з дисциплін «Кримінальний процес України», «Сучасні проблеми кримінального та кримінального процесуального права України», «Проблеми досудового розслідування», а також спецкурсів, що розробляються в Національному університеті «Одеська юридична академія» та присвячені питанню захисту права власності як складової частини конвенційного механізму захисту прав у кримінальному провадженні та ін.

Основні результати дисертаційного дослідження Якових Є.В. пройшли належну апробацію шляхом публікації положень дисертацій у фахових виданнях та виступах, обговорень на науково-практичних конференціях.

Зміст дисертації свідчить, що дисертаційне дослідження Якових Є.В. виконано на високому науковому рівні, проаналізований значний обсяг теоретичного та нормативного матеріалу, робота містить ряд цікавих нових висновків та пропозицій. Дослідження ґрунтується на виваженій самостійній роботі над темою дисертації.

У процесі підготовки дисертації Якових Євген Володимирович плідно співпрацював з науковим керівником протягом усього терміну навчання в аспірантурі, результатом чого є написання дисертаційного дослідження. Здобувач виконав індивідуальний план наукової роботи та індивідуальний навчальний план у повному обсязі. Всі заплановані види робіт були виконані своєчасно.

Щодо загальної оцінки роботи Якових Євгена Володимировича у процесі підготовки дисертації та виконання індивідуального плану наукової роботи та індивідуального навчального плану вона оцінюється на відмінно.

Викладене дозволяє зробити висновок про те, що дисертація Якових Євгена Володимировича на тему: «Конвенційні гарантії захисту права власності у кримінальному провадженні України» є самостійним науковим дослідженням, яке відповідає всім встановленим вимогам, може бути рекомендована до захисту на

здобуття наукового ступеня доктора філософії цих наук за спеціальністю за спеціальністю 081 Право, галузі знань 08 Право у разовій спеціалізованій вченій раді, а її автор заслуговує, на основі захисту, присвоєння наукового ступеня доктора філософії.

В обговоренні дисертаційного дослідження брали участь:

Кандидат юридичних наук, доцент кафедри Завтур В.А. відзначив високий рівень дослідження, його ґрунтовність, високий рівень володіння здобувачем матеріалом. Звернув увагу на незначні недоліки в оформленні вступу до дисертаційного дослідження (актуальність теми, наукова новизна отриманих результатів). Порекомендував більш детально дослідити конвенційні стандарти захисту права власності, які покладені в основу Першого Протоколу до Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, та включити у пропонуване автором визначення «конвенційний механізм захисту права власності у кримінальному провадженні» міжнародний рівень (законодавство, інституції тощо). Зазначив, робота Якових Євгена Володимировича «Конвенційні гарантії захисту права власності у кримінальному провадженні України», подана на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», може бути рекомендована до разового публічного захисту у спеціалізованій вченій раді.

Кандидат юридичних наук, доцент Гуртісва Л.М. відзначила високий рівень дослідження, його оригінальну подачу та ґрунтовність, високий рівень володіння здобувачем матеріалом. Звернула увагу на високий рівень роботи. Вказала на те, що робота Якових Євгена Володимировича «Конвенційні гарантії захисту права власності у кримінальному провадженні України», подана на здобуття ступеня вищої освіти доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» є завершеним та якісним дослідженням, що містить наукові положення та науково обґрунтовані результати у галузі науки кримінального процесу, та може бути рекомендована до разового публічного захисту у спеціалізованій вченій раді.

Кандидат юридичних наук, доцент Смирнов М.І. відзначив високий рівень дослідження, його ґрунтовність, високий рівень володіння здобувачем матеріалом. З огляду на складність теми дослідження та масив опрацьованого матеріалу порадив на захисті у спеціалізованій вченій раді викладати свої аргументи більш стисло та змістовно, зводячи відповідь лише до суті питання. Вказав, що робота Якових Євгена Володимировича «Конвенційні гарантії захисту права власності у кримінальному провадженні України», подана на здобуття ступеня вищої освіти доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» є завершеним та якісним дослідженням, що містить наукові положення та науково обґрунтовані результати у галузі науки кримінального процесу, та може бути рекомендована до разового публічного захисту в спеціалізованій вченій раді.

Доктор юридичних наук, професор кафедри Торбас О.О. відзначив високий рівень дослідження, його ґрунтовність, високий рівень володіння здобувачем матеріалом. Зазначив про необхідність уточнити предмет дисертаційного дослідження з огляду на тему роботи та зміст теоретичних

напрацювань, зокрема, у питаннях конвенційних гарантій. Відзначив, що робота Якових Євгена Володимировича «Конвенційні гарантії захисту права власності у кримінальному провадженні України», подана на здобуття ступеня вищої освіти доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» є завершеним та якісним дослідженням, що містить наукові положення та науково обґрунтовані результати у галузі науки кримінального процесу, та може бути рекомендована до разового публічного захисту у спеціалізованій вченій раді.

На основі результатів обговорення присутніх на засіданні вирішили запропонувати такий

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення дисертації Якових Євгена Володимировича «Конвенційні гарантії захисту права власності у кримінальному провадженні України», поданої на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Обґрунтування теми вибору дослідження. Гарантії дотримання конвенційних прав є пріоритетом кожної сучасної держави, особливо під час здійснення кримінального провадження. В кримінальному процесі питання обмеження права власності завжди стояло найбільш гостро, оскільки діяльність органів досудового розслідування, прокуратури та суду апіорі не може бути ефективною, якщо національне законодавство не визначає правові інструменти та механізми впливу на поведінку окремих осіб, які залучаються в ході здійснення досудового розслідування, як-от шляхом законодавчого обмеження їх майнових прав у випадках, передбачених законом.

Разом з тим, практичне застосування правових механізмів обмеження права власності не в усіх випадках відповідає меті такого втручання, що має наслідком непропорційне втручання у конвенційні права учасників кримінального провадження. Зокрема, мова йде про необхідність дотримання конвенційних гарантій права власності під час здійснення кримінального провадження, а саме: під час застосування таких заходів забезпечення як тимчасове вилучення майна та арешт майна, під час передачі майна на відповідальне зберігання власнику (законному володільцю) на кожній його стадії, починаючи з досудового розслідування та закінчуючи виконанням остаточного судового рішення.

Важливу роль в процесі дотримання конвенційних гарантій захисту права власності у кримінальному провадженні відіграє чітка регламентованість норм кримінального процесуального законодавства, які не лише визначають механізми обмеження прав учасника кримінального провадження, а й передбачають дієвий арсенал різноманітних засобів захисту прав та законних інтересів таких осіб. У зв'язку з цим вже тривалий час актуальним для науки питанням є адаптація конвенційного механізму захисту права власності у кримінальному провадженні

на національному рівні, мета якого полягає у збереженні справедливого балансу між втручанням у майнові права особи та цілями досудового розслідування.

Окремі аспекти даної проблематики досліджували Ю.П. Аленін, Р.І. Бараннік, О.О. Бондаренко, О.М. Вартовнік, О.В. Верхогляд-Герасименко, В.К. Волошина, В.І. Галаган, І.А. Галась, І.В. Гловюк, В.В. Горошко, С.В. Давиденко, В.П. Діхтієвський, А.В. Дрозд, В.П. Жмудінський, О.В. Капліна, О.М. Карпенко, Є.Г. Коваленко, О.А. Колесников, В.М. Корельський, О. Крикунов, Г.М. Куцкір, О.П. Кучинська, Л.М. Лобойко, В.Т. Маляренко, В.М. Маркелова, Ю.М. Мирошніченко, О.Р. Михайленко, М.М. Михеєнко, Н.С. Моргун, О.В. Музиченко, Л.Р. Наливайко, О.Б. Онишко, М.А. Погорецький, П.М. Рабінович, С.М. Смоков, С.С. Соха, С.М. Стахівський, К.В. Степаненко, О.Ю. Татаров, В.Я. Таций, О.С. Франков, Т.І. Фулей, В.П. Шибіко, О.Г. Шило, І.А. Шуміло та інші.

Попри наявність значної кількості наукових праць, авторських публікацій, судової практики, у кримінальній процесуальній діяльності досі відсутня єдина позиція щодо сутності обмеження майнових прав під час здійснення кримінального провадження та цілей застосування передбачених законом механізмів захисту права власності у випадку його обмеження. Користуючись такою процесуальною невизначеністю, наразі суб'єкти здійснення кримінального провадження на власний розсуд тлумачать окремі положення закону, що сприяє численним зловживанням з боку органів досудового розслідування та, як наслідок, призводить до безпідставного й часто невинновданого втручання у право учасників кримінального провадження на мирне володіння своїм майном.

Актуальна судова практика національних судів та навіть таких міжнародних інституцій як Європейський суд з прав людини свідчить про наявність в українському кримінальному процесуальному законодавстві фундаментальних прогалин, які на практиці слугують зайвим приводом для свавільного обмеження права власності, захист якого стає вкрай складним з огляду на формалізм передбачених законом процедур.

Зазначене і зумовило вибір тематики та основних напрямів дисертаційного дослідження, в основу якого було покладено здійснення комплексного дослідження дотримання конвенційних гарантій захисту права власності крізь призму національного конвенційного механізму захисту права власності у кримінальному провадженні, зокрема під час проведення окремих слідчих (розшукових) дій, застосування заходів забезпечення кримінального провадження тимчасове вилучення майна, арешт майна тощо), передачі майна на відповідальне зберігання власнику як під час досудового розслідування, так і на етапі судового провадження, яке забезпечує можливість сформулювати науково обґрунтовані положення та рекомендації з метою підвищення ефективності застосування конвенційних гарантій захисту права власності у кримінальному провадженні.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року, затверджених Указом Президента України від 30.09.2019 року № 722/2019, а саме п. 16 – сприяння побудові миролюбного і відкритого суспільства в інтересах сталого розвитку, забезпечення доступу до

правосуддя для всіх і створення ефективних, підзвітних та заснованих на широкій участі інституцій на всіх рівнях; Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021-2023 роки, затвердженої Указом Президента України від 11.06.2021 року № 231/2021, в частині усунення перешкод в доступі до правосуддя; Національної стратегії у сфері прав людини, затвердженої Указом Президента України від 24.03.2021 року № 119/2021, в частині впровадження ефективних засобів юридичного захисту та компенсаційних механізмів за порушення конвенційних прав особи; плану науково-дослідної роботи кафедри кримінального процесу Національного університету «Одеська юридична академія» «Динаміка кримінального процесуального законодавства України: досвід та перспективи» на 2016-2020 року як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Стратегія інтеграційного розвитку України: правовий та культурний вимір» на 2016-2020 року (державний реєстраційний номер 0166U001842), а також плану науково-дослідної роботи кафедри «Реформування кримінального процесуального, кримінально-виконавчого права та оперативно-розшукової діяльності в умовах євроінтеграції та протидії злочинності в епоху цифрового суспільства» у межах виконання теми науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Правове та соціальне життя України у людиноцентристському вимірі в цифрову еру» на 2021-2025 роки.

Мета і завдання дослідження. Метою даного дослідження є побудова цілісної концепції конвенційних гарантій захисту права власності під час здійснення кримінального провадження, розробка науково обґрунтованих пропозицій, спрямованих на вдосконалення понять, процедур, пов'язаних із захистом права власності у кримінальному провадженні.

Окреслена мета наукового дослідження зумовила необхідність вирішення таких завдань:

- проаналізувати поняття, значення та особливості кримінальних процесуальних гарантій, зокрема, гарантій захисту права власності в кримінальній процесуальній діяльності;
- розкрити конвенційну цінність власності через призму міжнародних правових актів та національного законодавства;
- визначити зміст понятійно-категоріального апарату конвенційного механізму захисту права власності у кримінальному провадженні;
- охарактеризувати ключові елементи конвенційного механізму захисту права власності у кримінальному провадженні;
- проаналізувати особливості реалізації конвенційного механізму захисту права власності під час досудового розслідування, а саме: при тимчасовому вилученні майна; при арешті майна; при передачі майна на відповідальне зберігання;
- з'ясувати особливості реалізації конвенційного механізму захисту права власності в окремих судових стадіях кримінального провадження, а саме:

під час підготовчого провадження; під час судового розгляду; під час виконання судового рішення.

Об'єктом даного дисертаційного дослідження є суспільні відносини, що виникають, розвиваються та припиняються при реалізації конвенційних гарантій захисту права власності у кримінальному провадженні України.

Предмет дослідження – це конвенційні гарантії захисту права власності у кримінальному провадженні України.

Методи дослідження. Методологічним підґрунтям дисертаційного дослідження виступає комплекс загальнонаукових та спеціальних методів наукового дослідження. Зокрема, в основу дослідження покладено такі методи: порівняльно-правовий метод використовувався під час характеристики стану наукового розроблення, а також методології дослідження доктринальних питань гарантій захисту права власності в кримінальній процесуальній діяльності (підрозділ 1.1.); діалектичний метод дозволив розглянути питання дисертаційного дослідження в комплексі, виявити їх взаємозв'язок та сприяв розумінню предмета дослідження в частині поєднання законодавчих нормативів, наукових праць та практичної процесуальної діяльності суб'єктів кримінального провадження (розділ 2); формально-логічний (догматичний) метод застосовувався для уточнення понятійно-категоріального апарату конвенційного механізму захисту права власності у кримінальному провадженні та виведенні основних способів його реалізації (підрозділ 2.1.); системно-структурний метод був покладений в основу дослідження реалізації конвенційного механізму захисту права власності у кримінальному провадженні, а саме: на досудовому слідстві (при тимчасовому вилученні майна, при арешті майна, при передачі майна на відповідальне зберігання) та на окремих судових стадіях (на підготовчому провадженні, під час судового розгляду, на етапі виконання судового рішення) (розділ 2); формально-логічний метод використано для здійснення правового аналізу норм чинного законодавства України, що регулюють порядок обмеження майнових прав осіб та їх захисту під час здійснення кримінального провадження (розділ 2), а також під час розроблення власних наукових висновків та пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства України, приведення його у відповідність міжнародним конвенційним стандартам захисту прав; за допомогою соціологічного та статистичного методів проведено аналіз актуальної судової практики для підтвердження сформульованих науково-теоретичних висновків по суті дисертаційного дослідження.

Теоретичною основою дисертаційного дослідження виступають наукові праці вітчизняних та зарубіжних науковців, правників у галузі загальнотеоретичної юриспруденції, кримінального процесуального права та суміжних галузей юридичної науки.

Нормативну базу дисертаційного дослідження складають такі документи: Конституція України, рішення Конституційного Суду України, міжнародні нормативно-правові акти (як-от Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод), КПК України, закони України, деякі підзаконні акти, а також рішення національних та міжнародних судових інстанцій.

Емпіричну базу дослідження складають зібрані з відкритих інформаційних джерел статистичні та аналітичні матеріали, до яких належать: рішення Конституційного Суду України (10), рішення Європейського суду з прав людини (10), рішення Верховного Суду та національних судів нижчих інстанцій (70), доповіді Уповноваженого Верховної Ради з прав людини, а також використано власний досвід адвокатської діяльності дисертанта (більше 11 років).

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що дана робота є унікальним комплексним дослідженням теоретичних і практичних проблем дотримання конвенційних гарантій захисту права власності у кримінальному провадженні крізь призму здійснення правового аналізу впроваджених законодавством обмежень майнових прав осіб у кримінальному провадженні та механізмів захисту таких прав як невід'ємної частини дотримання конвенційних стандартів права на мирне володіння майном, в якому, на основі критичного опрацювання теорії кримінального процесу та аналізу правозастосовчої практики було сформульовано наукові висновки концептуального характеру, які мають наукове і практичне значення, що сприяло вирішенню низки завдань практичного характеру, зокрема:

у перше:

- сформульовано поняття «конвенційний механізм захисту права власності у кримінальному провадженні» як системи національних органів, організацій, інституцій (інституційна складова), а також правових норм, що визначають порядок їх діяльності, закріплюють основні механізми та процедури захисту права власності осіб під час здійснення кримінального провадження, визначають гарантії їх реалізації, а отже включають передбачені законом форми, методи і способи, що використовуються з метою належного захисту конвенційних прав особи під час здійснення кримінального провадження (нормативна складова);

- запропоновано власну структурно-організаційну систему конвенційного механізму захисту права власності у кримінальному провадженні шляхом її поділу на інституційну та нормативну складові;

- запропоновано та обґрунтовано ідею запровадження 2-денного граничного строку, протягом якого тимчасово вилучене майно має бути повернуто власнику (законному володільцю);

- запропоновано доповнити ч. 5 ст. 173 КПК України положеннями щодо необхідності визначення в ухвалі слідчого судді, суду про арешт майна строку перебування майна під арештом та порядку звернення прокурора, слідчого за погодженням з прокурором із клопотанням до слідчого судді, суду про продовження строку застосування арешту майна;

- сформовано концепцію щодо потреби наділення учасників судового провадження правом оскаржувати рішення Директора НАБУ (або його заступника) або рішення Директора БЕБ України (або його заступника), погоджених прокурором, про попередній арешт у порядку звернення до слідчого судді із скаргою на рішення, дії чи бездіяльність вказаних суб'єктів на етапі досудового розслідування;

- обґрунтовано потребу в установленні граничного строку перебування арештованого майна в управлінні АРМА;

- сформовано власне бачення правової конструкції «передача майна на відповідальне зберігання» на підставі таких критеріїв як об'єкт, підстави та суб'єктний склад;

- запропоновано доповнити ч. 1 ст. 303 КПК України положенням щодо можливості оскарження рішення слідчого про відмову в задоволенні клопотання про передачу майна на відповідальне зберігання особою, якій відмовлено у задоволенні клопотання, тобто, власником (законним володільцем), її представником, законним представником чи захисником;

- запропоновано доповнити ч. 7 ст. 100 КПК України положеннями щодо порядку, суб'єктів ініціювання та прийняття рішення про передачу майна на відповідальне зберігання, а також встановлення строків здійснення фактичної передачі;

- запропоновано конкретизувати повноваження слідчого, визначені у ч. 2 ст. 40 КПК України, шляхом доповнення можливістю приймати рішення про передачу майна на відповідальне зберігання;

- запропоновано доповнити перелік повноважень керівника органу досудового розслідування, визначений п. 5-7 ч. 2 ст. 39 КПК України, щодо можливості прийняття рішень про передачу майна на відповідальне зберігання у випадку ініціювання такої передачі слідчим;

- обґрунтовано механізм заявлення додаткової вимоги про встановлення процесуального строку виконання судового рішення як гарантії забезпечення виконання сторонами кримінального провадження покладених на них судовим рішенням обов'язків;

- запропоновано доповнити ч. 1 ст. 309 КПК України положенням щодо можливості оскарження ухвали слідчого судді про відмову у задоволенні клопотання про скасування арешту на майно у апеляційному порядку;

- запропоновано доповнити ст. 314 КПК України положеннями щодо можливості розгляду судом скарги на рішення, дії чи бездіяльність слідчого, дізнавача або прокурора, поданих обвинуваченим, його захисником та/або законним представником, потерпілим, його представником та/або законним представником, у порядку ч. 2 ст. 303 КПК України та заперечень, поданих обвинуваченим, його захисником та/або законним представником, потерпілим, його представником та/або законним представником, у порядку ч. 3 ст. 309 КПК України, одночасно із прийняттям рішень, передбачених ч. 3 ст. 314 КПК України;

- запропоновано нову редакцію ч. 3 ст. 315 КПК України із включенням нових формулювань в частині порядку розгляду судом клопотання слідчого, прокурора про зміну, продовження чи скасування заходів забезпечення кримінального провадження під час підготовчого судового засідання;

- запропоновано передбачити можливість передавати речові докази на відповідальне зберігання третій особі – професійному зберігачу у випадку

здійснення кримінальних проваджень, об'єктом посягання в яких є право власності на таке майно;

- обґрунтовано потребу у внесенні терміну «професійний зберігач» та відповідної посади в Закон про АРМА, наділяючи його спеціальним статусом, та схожими до вже існуючих у даному Законі правами та обов'язками;

- обґрунтовано потребу у встановленні вартості речового доказу (більше 30 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб) при передачі майна на відповідальне зберігання професійному зберігачу, право власності на яке є предметом посягання у кримінальному провадженні;

- обґрунтовано необхідність розробки та прийняття спеціального закону з метою врегулювання питань, пов'язаних із відшкодуванням шкоди за рахунок Державного бюджету України, або деталізувати механізм вирішення таких питань у ч. 3 ст. 127 КПК України.

удосконалено:

- аргументацію на підтримку ідеї щодо необхідності надання майну, вилученому на підставі ухвали слідчого судді під час обшуку або огляду житла чи іншого володіння особи, правового статусу «тимчасово вилучене»;

- доктринальну позицію щодо тлумачення змісту такої правової категорії як «тимчасово вилучене майно»;

- концепцію застосування попереднього арешту майна, передбаченого ч. 9 ст. 170 КПК України, як особливої форми арешту майна, виключно на підставі ухвали слідчого судді;

- теоретичну модель розмежування окремих процесуальних етапів стадії судового провадження у кримінальному процесі;

- наукове бачення щодо необхідності обов'язкового повідомлення власника (законного володільця) про проведення щодо належного йому майна тих чи інших процесуальних дій (на кшталт, накладення арешту) в межах кримінального провадження;

- законодавчу позицію в частині визначення критеріїв розмежування речових доказів, які підлягають передачі на відповідальне зберігання, шляхом розробки окремої класифікації таких критеріїв;

- наукову думку щодо необхідності конкретизації строків виконання судових рішень в аспекті такої оціночної часової категорії як «негайно» шляхом визначення граничного строку такого виконання.

набуло подальшого розвитку:

- підхід щодо розмежування правових категорій «правосуддя» та «судовий контроль» у розрізі кримінального процесу;

- законодавча пропозиція щодо врегулювання питання строків перебування майна під арештом шляхом встановлення не більш ніж 2-місячного строку із можливістю його продовження шляхом звернення прокурора, слідчого за погодженням із прокурором із клопотанням про продовження строку застосування арешту майна.

На основі проведеного дисертаційного дослідження було запропоновано ряд функціональних варіантів адаптації кримінального процесуального законодавства

України до рівня міжнародних конвенційних стандартів шляхом внесення змін та доповнень до окремих статей КПК України.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що сформульовані в дисертації висновки можуть бути використані в:

науково-дослідній роботі – для подальшої розробки теоретико-правових та практичних проблем формування та використання конвенційного механізму захисту права власності у кримінальному провадженні України;

правотворчій діяльності – для удосконалення положень КПК України в частині регулювання механізмів захисту права власності особи під час здійснення кримінального провадження;

адвокатській діяльності – для використання адвокатами, захисниками у їх професійній діяльності під час здійснення кримінального провадження з метою захисту прав та законних інтересів їх клієнтів, пов'язаних із питаннями повернення тимчасово вилученого майна, скасування арешту майна, передачею майна на відповідальне зберігання власнику (законному володільцю), відшкодуванням шкоди (компенсацією), завданої вчиненням кримінального правопорушення;

правозастосовній діяльності – для використання слідчими, прокурорами, слідчими суддями та суддями, в їх професійній діяльності під час здійснення кримінального провадження;

навчальному процесі – для підготовки лекцій, навчальних програм, тестових завдань, підручників, посібників, методичних матеріалів, під час проведення різних видів занять з дисциплін «Кримінальний процес України», «Сучасні проблеми кримінального та кримінального процесуального права України», «Проблеми досудового розслідування», а також спецкурсів, що розробляються в Національному університеті «Одеська юридична академія» та присвячені питанню захисту права власності як складової частини конвенційного механізму захисту прав у кримінальному провадженні.

Особистий внесок здобувача. Викладені в дисертації положення, які виносяться на захист, розроблені автором особисто.

Апробація результатів дисертації. Положення та висновки дисертаційного дослідження обговорювалися під час засідання кафедри кримінального процесу Національного університету «Одеська юридична академія». Основні положення дисертаційного дослідження оприлюднені на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях: Міжнародна науково-практична конференція «Кримінальна юстиція сучасної України: виклики та перспективи» (м. Одеса, 20 листопада 2021 року), Всеукраїнська науково-практична конференція «Права людини – пріоритет сучасної держави» (м. Одеса, 10 грудня 2021 року), Всеукраїнська наукова конференція молодих вчених «Українське суспільство в умовах воєнного стану: виклики та напрями розвитку» (м. Одеса, 06 червня 2022 року), Міжнародна науково-практична конференція «Доктринальні та правозастосовні проблеми кримінального процесу, детективної та оперативно-розшукової діяльності» (м. Одеса, 09 грудня 2022 року), Міжнародна науково-практична конференція «Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни»

та глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень» (м. Одеса, 19 травня 2023 року), Всеукраїнська науково-практична конференція здобувачів вищої освіти «Суспільство та держава в умовах воєнного стану: виклики та перспективи» (м. Одеса, 27 квітня 2024 року).

Публікації. Основні положення дисертаційного дослідження відображено в одинадцяти наукових публікаціях, серед яких п'ять наукових статей, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, та шість тез – у збірниках матеріалів міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Список публікацій здобувача за темою дисертації та відомості про апробацію матеріалів дисертації:

Список публікацій здобувача, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації

1. Якових Є. В. Теоретико-правові та практичні питання реалізації конвенційного права власності при здійсненні тимчасового вилучення майна у кримінальному провадженні. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2024. Т. 1, № 128. С. 415–421. URL: <https://visnik.dduvs.edu.ua/index.php/visnyk/article/view/239>

2. Якових Є.В. Передача транспортного засобу на відповідальне зберігання власнику у кримінальному провадженні: кримінальний процесуальний аспект. Електронний фаховий журнал «Аналітично-порівняльне правознавство». 2024. Випуск № 2. С. 743–747. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/303785/295813>

3. Якових Є.В. Конвенційний механізм захисту прав осіб у кримінальному провадженні: загальні питання. Збірник наукових праць «Актуальні проблеми політики». 2024. № 73. С. 215–221. URL: http://app.nuoua.od.ua/archive/73_2024/33.pdf

4. Якових Є.В. Елементи конвенційного механізму захисту права власності у кримінальному провадженні. Київський юридичний журнал. 2024. № 5. С. 82–89. URL: <https://fpk.in.ua/images/biblioteka/zhurnal/5-8-PB.pdf>

5. Якових Є.В. Обмеження права власності та ефективне управління майном у кримінальному провадженні. Науковий фаховий журнал «Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Юридичні науки». 2024. № 2. С. 117–123. URL: https://juris.vernadskyjournals.in.ua/journals/2024/2_2024/2_2024.pdf

Список публікацій здобувача, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації та додатково відображають її наукові результати

1. Якових Є. В. Актуальні питання передавання майна на відповідальне зберігання у кримінальному провадженні України. «Кримінальна юстиція сучасної України: виклики та перспективи» : Міжнар. науково-практ. конф., м. Одеса, 20 листоп. 2021 р.

2. Якових Є. В. Міжнародно-правові механізми захисту права власності при здійсненні кримінального провадження. «Права людини – пріоритет сучасної держави» : Всеукр. науково-практ. конф., м. Одеса, 10 груд. 2021 р.

3. Якових Є. В. Відчуження майна для уникнення можливої конфіскації: кримінально-процесуальний аспект. «Українське суспільство в умовах воєнного стану: виклики та напрями розвитку» : Всеукр. наук. конф. молодих вчен., м. Одеса, 6 черв. 2022 р.

4. Якових Є. В. Відшкодування шкоди, спричиненої під час активних бойових дій на території України. «Доктринальні та правозастосовні проблеми кримінального процесу, детективної та оперативно-розшукової діяльності» : Міжнар. науково-практ. конф., м. Одеса, 9 груд. 2022 р.

5. Якових Є. В. Актуальні проблеми управління арештованим майном (активами) в рамках кримінального провадження. «Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень» : Міжнар. науково-практ. конф., м. Одеса, 19 трав. 2023 р.

6. Якових Є. В. До питання про передачу транспортного засобу на відповідальне зберігання власнику у кримінальному провадженні. «Суспільство та держава в умовах воєнного стану: виклики та перспективи» : Всеукр. науково-практ. конф. здобувачів вищ. освіти, м. Одеса, 27 квіт. 2024 р.

Характеристика особистості здобувача. Якових Євген Володимирович має вищу юридичну освіту. У 2010 році закінчив Одеську національну юридичну академію за спеціальністю 0601 «Право», 8.060101 «Правознавство». З 2014 року по теперішній час займається адвокатською діяльністю. У 2021 році вступив до аспірантури Національного університету «Одеська юридична академія».

Особистий внесок здобувача. Викладені в дисертації положення, які виносяться на захист, розроблені автором особисто.

Оцінка мови та стилю дисертації. Дисертація написана сучасною науковою мовою, стиль викладання відповідає прийнятному у науковій літературі й забезпечує легкість та доступність сприйняття наукових положень, висновків і рекомендацій дисертаційного дослідження.

Дисертація відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 (зі змінами від 03.05.2024, № 507).

Загальний висновок. Враховуючи викладене, вважаємо, що за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація Якових Євгена Володимировича на тему «Конвенційні гарантії захисту права власності у кримінальному провадженні України», відповідає спеціальності 081 «Право», вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах

вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261 (зі змінами від 03.05.2024, № 507), Вимогам до оформлення дисертації, затвердженими наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40 (зі змінами від 31.05.2019, № 759) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 (зі змінами від 03.05.2024, № 507) та **рекомендується до захисту на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».**

У результаті відкритого голосування учасники засідання фахового семінару в кількості 10 осіб подали голоси «за». Ніхто із учасників фахового семінару не проголосував «проти» рекомендації дисертаційної роботи Якових Євгена Володимировича до захисту в разовій спеціалізованій вченій раді. Науковий керівник Підгородинська А.В. участі в голосуванні не брала.

УХВАЛИЛИ:

1. Затвердити висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення дисертації Якових Євгена Володимировича на тему «Конвенційні гарантії захисту права власності у кримінальному провадженні України», представленої на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

2. Констатувати, що за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація Якових Євгена Володимировича відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261 (зі змінами від 03.05.2024, № 507), Вимогам до оформлення дисертації, затвердженими наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40 (зі змінами від 31.05.2019, № 759) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 (зі змінами від 03.05.2024, № 507).

3. Рекомендувати дисертацію Якових Євгена Володимировича на тему «Конвенційні гарантії захисту права власності у кримінальному провадженні України», до захисту на здобуття ступеня доктора філософії у разовій спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 081 «Право».

4. Запропонувати Вченій раді такий склад разової спеціалізованої вченої ради для проведення публічного захисту:

Голова: завідувач кафедри криміналістики, детективної та оперативно-розшукової діяльності Національного університету «Одеська юридична академія», д.ю.н., професор Аркуша Лариса Ігорівна.

Опонент: завідувач кафедри кримінального процесу та криміналістики факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Одеського державного університету внутрішніх справ, д.ю.н., професор, підполковник поліції Тетерятник Ганна Костянтинівна.

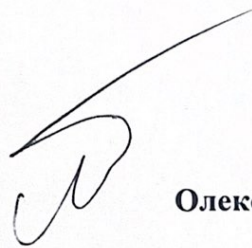
Опонент: старший дослідник, старша наукова співробітниця відділу дослідження проблем кримінального процесу та судоустрою Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності ім. академіка В.В. Сташиса Національної академії правових наук України, к.ю.н. Клепка Дар'я Ігорівна.

Рецензент: доцент кафедр кримінального процесу Національного університету «Одеська юридична академія», к.ю.н., доцент Пожар Вадим Георгійович;

Рецензент: доцент кафедри кримінального процесу Національного університету «Одеська юридична академія», к.ю.н., доцент Завтур Віктор Андрійович.

Результати голосування присутніх на засіданні докторів та кандидатів наук за профілем поданої на розгляд дисертації: за – 10; проти – немає; утримались – немає; науковий керівник участі у голосуванні не брала.

Головуючий на засіданні,
завідувач кафедри кримінального
процесу
Національного університету
«Одеська юридична академія»,
доктор юридичних наук, професор

Олександр ТОРБАС